

Doğuş

Kars Halkevi Aylık Dergisi

Sayı : 1 (42)

Haziran 1939

Yıl : 5

İçind-kiler

Doğuş yeniden çıkarken	N.F. Alaydı
Tarih: Karsta Saltık Yaztları	M. Fahrettin Çelik
Kadınlık Meziyyeti	Mehmet Türkel
Poshovlu Aşık Zülali	M. Fahrettin Çelik
Halkiyat : Karsa Söylenen Manîler	K. Kırzı
Genç Kalemler: (Nazımlar)	Talebe Yazları
Ekonomi : Balkaya Kömü Madeni	A. S.
Sahilde Bahar; Kime ?; Yayla'arın çocuğu.. (Nazım'a)	
Karsa Şen Günlerde söylenen Şiirler.	F. Sa tkan
Lâikliğin Şümü'ü	Nail Bayer
Tercüme : Kaçak	Y. Akdağ
Bugünkü Halk Şairlerimizden:	
Ali Kazak i; Ardahanlı Mahzu i; Poshovlu Müdami	

DOĞUŞ

Kars Halkevi Aylık Dergisi

Doğuş yeniden çıkarken

N. F. Akaydin

"Doğuş," doğal iki duraklama geçirdi. İkinci duraklama dan sonra bu nusha ile yeniden çıkıyor. Birinci duraklama Dergiyi idare edenin bilmem ne suretle ayrılması oldu. İkinci de, gene, böyle oldu galiba. Artık böyle duraklamalar DOĞUŞ için "geçmiş olsun," derim.

DOĞUŞ un uğradığı bu "Fetret"ler yalnız şahısların başından çekilmesile olmadı. Başlıca sebep ilmatbaasının teknik kifayetsizliği oldu. Noksan tebibathı bir matbaada nem hafta da iki gazete ve hem de ayda bir dergi çıkarmak bi az zordu. İlbayın ufak bir emir ve himmetile bu zorluk kaldırıldı. Yazı ve idare işlerini de, eskisi gibi, bir şahsın inhisar ve ya himmetine bırakmadık.

Değil aylık hatta yıllık bir dergiyi çıkarmak bir adamın baş rcağı işlerden değildir. Biz böyle kestirdik. Bunun için bir çok değerli arkadaşların yardımlarına başvurduk. Esinlenmiyen bu yardımlarla Dergi, nin sürekli yayınına garantiya aldıysak ne mutlu!

Ve gine bu değerli kafalara güvenerek Dergi, nin eskisiyle tartılmıyacak bir olgunluk ve dolgunlukta çıkabileceğine kuvvetle umudluyuz. Dergi nin eski hali yarınki alacağı mükemmelik için ders oldu.

Bu günkü, hazır, yazı elementlarına işi hasretmişyerek dışarıdan gelecek yazılara da Dergimiz açıktır. Genç istidatlar için de yer ayırdık. Yalnız yazı seçmekte dikkatli bulunacağımızı burada peşin söylemek lâzım. Bir halkevi yayınına gi emiyecək yazıları Dergiye sokamıyacağız. Şimdiye kadar üzerinde az uğraşılmış K A R S konusuna dair yazılar bizece üstün tutulur.

Bize gelecek yazılarda orijinalite olmalıdır. Taklit; yazıların kolay ve değersiz tarafıdır. Kendimizden ve eşyadan "C E V H E R," çıkaracağımıza başkalarının fikir ve tabiri ile geçinerek "vazife sevmek," meylindeyiz. Bu günkü DOĞUŞ

Y A T ımızın yerinde, saymasını ve diğer alanlardaki eksiklerimiz bu gibi üşengenliklerimizden doğmaktadır. Hayat ve tabiat bitmez tükenmez mevzu'ar koleksiyonu ve feyizler kaynağıdır.

Biz bu dergimizde böy'e çalışma nümunelerini vermeğe çalışacağız.

Kuvvet kaynağımız İ L İ M ve S A N A T'tır. Hedefimiz DOĞRULUK, İ Y İ L İ K ve G Ü Z E L L İ K T İ R .

Misyonumuz Y E N İ D O Ğ U Ş U N bütün manalarını kendi özel kültürümüzle, D E R G İ de anlatmaktır.

Ve en kutsal gayemiz ilde en derin bir imanla K E M A L İ S T Ü L K Ü ve F İ K İ R A L E M İ N İ kurmaktır.

Tarih araştırmalarından:

Karsta Saltık Yazıtları

M Fahrettin Çelik

Yazılı (Türk Tarihi), gerçeklik bakımından yeniden taranıp süzülerek yazılma ihtiyacını günden güne artan bir gerekçe göstermektedir. Bu yönder, en çok yeniden incelenip yazılması gereken kısımların başında (Fırat-Hazar) arası bölgesi yani (Doğu, Kafkasya ve İran) nın başlangıçtan beri Türk olan tarihi gelmektedir. Biz, bu bölgeden yalnız (Yukarı Aras-Çoruk-Karadeniz) arasından olan Kars ilinde; İslamıktan sonra (Saltık, Saltuk) hatta (Saldık, Seldık, Salık, Salıkiye) adlarıyla anılan hanedandan kama yazıtları göreceğiz.

Konuya geçmeden önce, tarihte 1071 (Malazgert Savaşı)ndan itibaren anılan Saltıkların; şimdiye dek bilinip, sanıldığı gibi «Türkmenlerden» veya «Selçuklularla gelme» olmadıklarını kısaca işaret edelim.

M. Ö. 10 nuncu yüzyıldan beri bu çevrede ve Van gölü luze yinde (Haldi, Kaldi) adıyla anılan Türkler yerleşmiş buluyor ve buranın bilinen en eski yerlilerini teşkil ediyolardı. Asu luların güç'ü düşmanlarından bulunan (Kaldi) Türklerinden Asur ve yerli Urartu yazıtlarından sonra, M. Ö. 401 yılında (Onbinlerin ric'ati) le (Yukarı Aras-Pasin-Çoruk-Trabzon) dan geçmiş olan Yunan başbuğu Kserkses (Anabazis) ve (Husrev name) adlı eserlerinde (Kaldeliler)adıyla ve (And)lar [Gürcüler] le (Ermeniler) arasında ve Ermenilere çok düşman bir ulus olarak bahseder. B zanslı Etiyende, M. Ö. IV yüzyılda yaşamış olan (Disark) tan naklen "Kolkit [Gürcü] lerin Komşularının (Kaldi) aile anıldığı, nı haber verir. Plutark ise (Lukullus) adlı eserinde Ermenilere komşu olarak bu yanalarda (Kaldı) kavminden bahseder.

V yüzyılda yaşayan Horenli Moses te, Nahçıvan yalarında v Aras solunda bir (Kolten eyaleti) bulunduğunu yazar; öteki Ermeni yazıcıları (Kaldi) leri (Kaldicâşık)adıyla anarlar. Kaldilerin buralarda, İslamıktan sonra v Selçukluların gelişine dek yaşadığını en iyi Bizans imparatoru Konstantin Porfirogenitos [9 uncu yüzyıl] (Eyaletlere ait) eserinden anlamaktayız. Burada, Bizans'ın (Trabzon'dan Sivas'a) dek uzayan bölgeyi

(Yedinci eyalet) olarak ve (Khaldiya) adile anıp merkezinin Trabzon o'duğu yazılıdır ki; yerlilerinden (Keltzen) diye gösterilenler (Kaldi) lerden ibarettirler.

Dikkat edildi ise, bugün de (Trabzon-Hopa) arası dağlı yerlileri (Artivin, Kars, Erzurum) hatta (Erzincan) yerlilerine halâ (Khald) demektedirler.

İşte (Saltıklar)da—Mengücek ve Artıklar gibi—hükümet sürdükleri (Kars, Erzurum, Bayburt ve Rize) ile çevresinin yerlileri ve asıl (Kaldi-Khaldi) lerin torunlarından idiler. Selçuklu çağındaki (Çaldır, Çeldir) ve Osmanlı zamanı (Çıldır) eyaleti—ki merkezi Ahıska olup İspir ve Sarıkamışa dek uzanırdı—ile Çaldıran ovası da (Kaldi) lere nisbetle bu adı almışlardır. Bu gün de, Rize güneyindeki (Khaldizen) dağı ve (Khaldi, Khaiz, Ha'diz,...) adlı yerler bunlara nisbetlidir.

Burada yalnız zamanla ve islamlığın tesiriyle (Kaldi)deki (K) nin (Saltık) ve (Çaldır) da (S ve Ç) ye çevrildiği görülmektedir [1].

*

Merkezi Erzurumda bulunan Saltık hanlığı, en çok hıristiyan komşuları Gürcü hanlığı ile savaşmış ve sonunda da 150 yıllık bir hükümetten sonra bu savaşlar yüzünden 13 üncü yüzyıl başında (Konya Selçukluları) nın istilâsıyla siyasal hâkîmlikten çekilip, din yoluna tiki nüfuzları ile de 16 ncü yüzyıl başına dek (Dersim) bölgesinde kaldıkları biriniyor.

Saltıklar daha doğrusu (müslüman Kaldiler)den Karsta bulunan yazıtardan dört tanesini tanıyoruz ki; bunlardan üçü 1579 da Karsın Murat III fermanıyla yeniden şeneltildiğinde bulunmuş ve bugün Rusların bozmasından ötürü kaybolmuş, biriside Bardız kalesinde bulunmaktadır.

Karstaki yazıtının her üçü de (İzzeddin Han) çağına ve tarihi bilinen ikisinin 1153 [H. 548] yılına ait olmasından, o zamanki tarihe bir gözgezdirelim. 12 ncü yüzyılda Kars, (Yahını tepeleri) ile (Anı)daki (Şeddat oğulları Hanlığı) ndan ayrılan (Saltık) ölkesinin doğu sınuru boyunca önemli bir kale idi. Bu sırada kuvvetlenen Gürcüler, Saltık ve Şeddat ölkelerine saldırıya başlamışlardı. Saltık Hanı (İzzeddin Saltık), Gürcülerle yaptığı ilk kavga [2] [1253, 548 H] da ordusunun bozulmasıyla ölkesi istilâ edilmiş, başşehir Erzurumun

[1] Yakında basılacak olan (Kars Tarihçesi) nde bu husus daha geniş ve esaslıca anlatılacaktır.

[2] Halil Ethem; Düveli islamiye, S. 227.

alınması ile kendisi de Gürcülere tutsak olmuştur. O yılı, Ahlat Hanı (Sekman II) nin karısı (Şah Banu), Gürcü hanına verdiği mal ve para karşılığında kardeşi (İzzeddin) i kurtarıp [3] Erzurumda hanlığa getirtmiştir.

İşte bu sırada, GürcüBağrat hanı bulunan (Dimiri) nin ordusu Saltık illerine akın ederken; çok önemli bulunan Kars kalesini de bozup, yıktılar. Yeniden ölkesini ele geçiren İzzettin Hanı, Karsın o yılı hemen şeneltmesi için veziri (Firuz Akay) ı gönderiyor ve Kars yeniden şeneltiliyor. Bu şeneltme de Hanın karısı (Sultan Kerimeddin Begüm) ün çok yardımı olduğu anlaşılıyor [4]. Fakat ikinci yazıtta (Kerimeddin) in kadının adı değil babasının adı olduğu anlaşılıyor ki; bu takdirde (Sultan Kerimeddin) in ancak Anı Şeddat hanlaından olması gereklidir.

Birinci yazıtta, Karsın şeneltilmesinde burada bulunan tarihçi (Âli) ve ondan alarak ta (Peçevi) bahsetmiş olup, suretini de Büyük Türk Gezgini (Evliya Çelebi) yazmıştır. 1579 (987H.) de Kars kalesi (surları) yedi kola bölünerek her köşü bir beylerbeyi emrindeki askerler yapıyordu. Âli'nin (Nusretname) ve (Kühülâhbar)ında bahsettiği gibi, bu yazıtın bulunduğu semt, Rumeli beylerbeyisi (Mahmut paşa) ya ait ve bedenlerin doğuda başladığı yerdeki bugün (Bayram Paşa) mahallesi ile (Ka'eci) mahallesi arasında ve (Karadağ) sırtına çıkan tarafta idi. Evliya Çelebi, bu yazıtın dört köşe ve ağır bir ak mermere ce'î hatle kazılmış olduğu, ve o sıra [1579 da] (Orta Kapı) nın yanına ve kibleye bakan çivar yüzüne koyulmuş olduğunu görmüştür. Basma (Seyahatname)de eksik bulunan bu yazıtın tam sureti (Pertev Paşa ve Beşir Ağa) kütüphanelerindeki yazma nushalara göre şöyledir:

“İnşa hazelkal, etil-mubarekete âsefilmülük Firuz Akay âzzallâhe ansare fi eyyami mevlâna Essultani-melik İzzeddini ebedallâhe devlete ve tâmiri tanete bintissultan Kerimeddin Begüm elmarûfete nurullâhe kabriha ve merkadha senel-seman ve arbain ve hamsimaeti (548).”

[3] A. Şerif Beygu; Erzurum I, S. 38.

[4] Karşılarda bulunan bir anıya göre, ka'eci ve ş-hri—ormanlık içerisinde bir harabe iken—Anı hanının [Nüşirevan] kızı yaptırmıştır. Bu inandır, Erzurum harı yerine Anı hanı gösterilmesi Mogol ve İlhanlılar çağından sonra olsa gerektir.

Taşın bulunduğu yerdaki (Kerimeddin Begüm) [5] ün ne zarı yazıtı olduğu anlaşılır bu yazıttan; (Â'i) ve (Evliya Çelebi) nin de anlattıkları gibi: "Sultan melik İzzeddin çağında ve 548 [1153 M.] de veziri Firuz Akay bu mübarek kaleyi şeneltmiş, bu seneltmeğe yardım eden Sultanın kızı (Kerimeddin Begüm) ün mezarını Tanrı aydın etsin,, deniliyor.

[5] Bilindiği gibi eskiden bizde (Begüm) (bağ karısı ve kızı) na denirdi. Vezirin adındaki (Akay) da türkçe: (Aka, Ağa)nın aynıdır.

Sonu var

Kadınlık Meziyyeti

Her mevsimde tebiatın vücudunu getirmekte olduğu orijinal dekorlardan ne kadar hoşlanacağımızı inkâr edemeyiz, gönüllerimizin şu tabii süslerden duyduğu inşirah iliklerimize kadar işler... He'e ilk bahar tabiatın cömert davranışları sayesinde ilk bir munisiyetle gülümseydiği zaman, kışın yüzümüze huşunetle bakan onun boyalı ve sert çehresini çarçabuk zihnimizden silmekte gecikmez.

Bütün kâinatı cümbüş ve cömertliği ile büyüleyen bu sihirli elin insan'ar üzerindedir bir takım sistematik değişmeler yapmakta olduğunu biliyoruz.

Her gün rasladığımızı kadınlarca göze çarpan endam tena sübû, vücut güzellikleri, çehrelerindeki biçim, tabiatın bu cazip ve zarif mahluklara bahış ettiği hulûku bir güzelliği ve s' südür.

Badîbir güzelliğe malik olmayan bayanların avaz, avaz

yükselen şikâyetleri bazı kereden onla inkisarı hayala düşürmekte olduğunu duyarız, fakat kadınlar bu yüzden çektikleri telâşların yersiz olduğunu sevildikleri zaman anırlar. Dünyada çirkin tasavvur edilmeğe layık hiç bir kadın tipi yaratılmamıştır ve bunun içinde izdivaca mani olacak bir sebep aranmamalıdır; zira güzel denilmiyecek kadar çirkin addolunanların bile bir saksepel, serhoşluğu yani cinsi cazibele'i dolayısıyla bunu hiç hissettirmeden tehhül etmeğe muvafık olmuşlardır.

Bu bakımdan bir kadının: "çirkinim,, diye kendisini üzmesi kuru boş evham'ara kapılmaktan başka bir şey değildir.

Müstesna güzelliklere malik bulunmayanların, güzellikleri onların sempatik bir çehreye malik simasında, Kültüründe hoş ve tatlı söhpetlerinde mükul hareketlerinde velhası bü

tün kadınlık meziyyetlerinde aramak kabildir. Kendisini güzel bulunmuyan bir kadın güzel meziyyetleri sayesinde her kesin kalbini çelemeğe muktedir o'duğunu unutmamalıdır.

Yalnız bir kadını müşkül ve gülünç bir vaziyete düşürecek bir şey varsa oda onun süse olan düşkünlüğüdür. Kadın ister güzel olsun ister o'masin her zaman süseceği sun'i boyalarla cazibesinin faz'alaşacağına pekde güvenmemelidir zira yüzdeki meşşate her ne kadar itina ile yapılırsa vapılsın bunlar çiçek vermiyen bir fidan dallarına iliştirilen sun'i çiçekler gibi ba yağı ve iğreti olduğunu göze çarptırabilirler.

Moda ve süse müptela olan yüksek sosyeteye mensup bulu

nan bayanların bir köylü veya ev kadınlarının çalışmaktan kazandıkları sihat ve duydukları zevkten mahrum kaldıkları unutmamalıdır.

Kadınların bir süs için yaratılmış olduklarına dair söylenen sözler bir faraziye den başka bir şey değildir. biz kadındaki güzelliği garpli kadınların Kafesantın ve bar hayatından iktibas etmekte oldukları makiyajlarında değil yalnız bu güzelliği vücuda zindelik ve hayat bahış eden spor ve idman yapan Türk kadınlarının sağlam vücut ve bünyesinde aramalıyız.

erafını saran dizi, dizi güzüz çocuklarını süs olarak benimseyen her Türk kadını bununla övünürse ne mut u ona.

Mehmet Türkel

Kars İli Şairlerinden [Kısaca]:

Poshovlu Aşık Zülâli

M. Fahrettin Çelik

Karsın (Yaşayan aşıkları) ndan en ünlü ve en kudretlisi bulunan (Zülâli) yi, ne yazıkki; bütün Kars İli gibi, başka yerlerde de henüz iyice tanıyanlar yoktur. Bu tanınmazlık ta, aşıkın (Poshov) gibi Karsa pek uzak bir ilçeden olmasından ve bilhassa genç yaşında yani bundan 28 yıl önce göçerek Afyon gibi çok uzak bir ilde yerleşmesinden ileri gelmektedir.

Zülâli ve şiirlerinden, şimdiye dek üçü dergi ve biri kitap olmak üzere dört eserde bahsedilmişse de [1] bunlarda değerli aşıkı iyice tanımak imkânı yoktur. 1936-37 de Poshovda memurlukla bulunduğum sırada; gerek köyünde (akraba, dost ve komşuları), gerekse öteki köylerde (kendisini tanıyıp, yaşayış ve şiirlerini ağızdan ve cönklerde muhafaza edenler) arasında yaptığım araştırma ve derlemelerimde Zülâlinin yaşayış ve eserleri [şiirleri]ni tesbit ettim. Yerinde yapılan bu incelemelere göre, aşıkın yaşayışını kısaca ve şiirlerinden de birkaçını örnek olarak tanıyalım.

Zülâli, Karsın (Poshov) ilçesinin (Yukarı Posho) köylerinden en toplu ve en büyüğü olan 150 evli (Suskap) köyünde yakınlama 1874 yıllarına doğru doğmuştur. Öz adı (Yusuf), babası da Suskap yerlilerinden (Şeker oğulları) ndan (Hurşut) oğlu (Abdullah) dır. Babasının bir karıdan ve üçüncü çocuğu olan (Yusuf) tan önce; sıra ile ağabeyisi müderris (Hasan) ef. [12 yıl İstanbulda okumuştur], (Hüseyn) ef. ve sonra ablası (Hadice) [Ahıska'nın Kobliyan ilçesi köylerinde kocadadır]; ve kendisinden sonra bacısı (Cema) [Suskaplıdır] ve küçük kardeşi (Aslan) [1916 da Suskapta ölmüştür] doğmuştur. Bugün Zülâlinin ailesi Şekeroğulları ndan yedi ev de Suskapta bulunuyor ki; amuce v.s. hısımları bu ailedendir.

[1] Önce, 934 te (Doğuş) dergisinde, (Karlı Zülâli) ile (Poshovlu Zülâli) nin biri birine karıştırılmaması için ben, geçen yıl da (Nesip Yağmurdereli) Sümmaniden bahsederken bahsetmiştik. İkinci, Murat Uraz (Aşık Sümmani) adlı hikâyemsi eserinde, sonra da Afyon Halkevi dergisi (Taşpınar) [sayı 70 71] da ve buradan da (Gönül) adlı bir Şiiri (Herşey) dergisinin de neşredilerek bahsedilmiştir,

(Yusuf) a, bütün aşıklar gibi 12 yaşında aşkyeli [ilham] dokunuyo; bir gün [1886] eylül ayı içinde, Suskapın güneyinde ve üstündeki komşu köy (Vakhla) nın altında (Kanlıgöl) yanında harmana koşulacak camış ve öküzleri güderken « gaflet uykusu basıyor », yakındaki mezarlıkta « gözünü yaldatmak » için uykuya dalan (Yusuf) un gözüne bir (Peri kızı) görünüyor. Adı (Mehriban) olan bu kız çocuğa şöyle diyor;

Gönü hâbda gördüğünü arzular
Kendi öz tahtının mihmanesidir
Yada düştü yaralarım sızılar
Şahım sırf ölkenin bir danesidir.

(Yusuf) ta (Peri Kızı) na karşılık coşarak Zülâli tapşırması ile [mahlasile] biten şu sözü [şiiri] ilk olarak söylüyor:

Gözüm sen peride göğlüm perişan
Meşakkat göğlümün ham ölkesidir.
Didarın Süleyman vechin hürişan [ruşen!]
Yusuf Zelha onun müptelâsıdır.

Zülâli son [üçüncü] hanayı bitirince, (Mehriban) gözünden kayboluyor; yanık yanık ağlamaya başlayan Zülâlinin gözüne bu sefer de o mezarlıkta bir (Pir) görünüyor. Pir, kendisine niçin ağladığını sorunca :

Hattı tuğrasında kara yazılar
Can kuşu kafesden uçtu gördünmü
Peşisıra fiğan eder kuzular
Ceylan bu ovadan geçti gördünmü

Cevap olarak aldı Pir:

O bir bülbül idi uçtu bağından
Selvinin dalları kurudu gördüm
Bağmançı befa [vefa] yok civan çağından
Sürdüğün devranlar eridi gördüm.

İkişer hana daha(Pirle) deyiştiktikten sonra Zülâli, Pirin(divan şeklinde sorduğu üç hana söze de karşılık diyerek bayılıp düşüyor.

O akşam eve getirilen (Yusuf) , bir hafta hasta yatıyor; gözlerini açınca, neye uğradığını soranlara bir kaç parça şiirle

cevap veren (Zülâî) nin (Hak Aşık) olduğuna herkes inanıyor. Söylediklerine göre, Suskaptan Zülâî ile önce hiç bir aşık çıkmamıştır.

Evde artık hiç kimse Zülâî'nin hatırına değmiyor; bir sazda icat eden aşık kendi kendine şiirler söylemeye başlıyor. O kışın malı alaflarken bacada buharının dibinde bir (alma-elma) bulan Zülâî sepet sırtında iken bu elmayı dişleyerek birazını koparıp yiyorsa da, donuk olduğundan cebine koyuyor isten sonra cebini yoklayıp, elmayı yemek için araştırmaya bulamıyor, herhalde düşüp kayboldu diyor. Biraz sonra yine hastalanıyor, hastalığında rüyada görünen Peri Kızı (Mehriban) elinde bir medil elma tutuyor. Zülâî'nin dişleyip te hepsini yiyemediği elma da bunların içinde idi; yaralanmış elmayı isteyen hastaya Peri Kızı: «İğit idin o sıra hepsini yeyseydin!» diyerek veriyor.

*

Bundan sonra günden güne coşup, daha iyi ve güzel şiirler söyleyen Zülâî; kendisini dinleyen komşularından (Çıldırılı Aşık Şenlik) adlı pek usta bir Terekeme aşığınının şöhret ve sözlerini duyunca, onunla görüşmeğe karar veriyor.

İlk şiire başladığından henüz iki yıl geçmişteki 14 yaşında-Zülâî, [1888 de] evin büyüğü Dedesi Hurşut Ağadan gizlice sazile Çıldıra gidip, sonunda köyünde [Sukhara'da] Aşık Şenlik ile görüşüp karşiberi konuşuyorlar [müsaere ediyorlar]. Elimizde bulunan bu deyişlere ve anlatılanlara göre (Şenlik) le (Zülâî) imtihan olmuş değıllerdir, ve (Şenlik), genç(Zülâî) ye: «Bin üçyüze hükmedecek bir Süleyman dediler » diyerek pek çok takdir etmiştir.

*

Zülâî ilk tahsilini (Suskap) ta medrese tahsilini de Digorda görmüş; şiire başladıktan 5-6yıl sonra da kardeşi Hüseyin ef. nin Şavşetin (Soloban)köyündeki baidızı(Pamuk) la evleniyor.

Bu ilk karısı dört yıl sonra hiçbir çocuğu olmadan(Suskap) ta ölüyor. Birkaç yıl dul kalan (Zülâî) bi. iffiradan dolayı Rus hükümetinin eline düşmemek için (İstanbul) da ağabeyisi (Müderis Hasan ef.)nin yanına kaçıyor, orada medreseye devam ediyor. Üç yıl sonra Bursada (Ativinli göçmenler) den akrabalarının yanına gezmeye gidiyo; orada (Fehmi, Rahmi ve Zahmi) adlı üç (bektası aşık) ile çatışıp, onları bağlıyor. Sonra yine-hadise yatışığından-Poshova dönuyo, ve Ardahan'ın (Yukarı Zurmal)köyünde dul bulunan (Bedir) adlı bir kadını

evleniyor, ve karısıyla kardeşi Hüseyin'in kızı bulunan küçük (Elmas)ı da yanına alıp Azarbacana mollalığa daha doğrusu muallimliğe gidiyor, ve (Şeki) de iki yıl bu işle uğraşiyor.

İstanbul'da iken söylediği şiirlerden: Bir cuma günü mektep arkadaşlarıyla gezmeye çıkan Zülâî, o zaman atla çekilen İstanbul tramvayında, genç bir (tango) kız görüyor. Arkadaşları bu güzele bir şey söylemesini ısrarla rica edince:

Bir ay gördüm tramvada Şeklin insana uydurmuş
Elinde tutuyor bâde Canı canana uydurmuş.

Başındaki ta ağımı Sedeflemiş kırağımı
Cilâlamış yanağımı Hüselin Gülmana uydurmuş.

Ne hoş kesmiş saçlarını Ben affettin suçlarını
Ziliflerin uçlarını Hayif yılanı uydurmuş.

Lavantalar kokuşturmuş Ne de güzel yakıştırmış
Bugün biraz çakıştırmış Dini imana uydurmuş!

Mantosu Şam bilmem Halep Dizlerinde ipek çorap
Bu ne haldir âman Yarep Her şe zamana uydurmuş

Kaşları yay bilmem hilâl Şu çemberin bir yana al
Karşısında bakan Zülâî Ahi figana uydurmuş.

Anlattıklarına göre, İstanbul'un bu genç tangosu: «Ne güzel söylüyorsunuz Aşık efendi, bir daha söyleyiniz de yazayım » diyince; arkadaşları Zülâî'ye (Kız)ın «canı yakan kara gözlerini» u utma dedi :

GÖZLERİN

Göge bakıp, yıldızları oynatma,
Cezb etmesin ayı, günü gözlerin..
Beni böyle dertli derti söyletme,
Vallah öldürüyor beni gözlerin..

Her bakışta gözün bir yan çeker,
Biri cellâd olmuş, biri kan çeker,
Üç yüz altmış damarımdan can çeker,
Süzülünce mini mini gözlerin..

Misli yok Ciharda, gezdim her yanı,
Aradım, gömedim M sı, Turanı,
Verseler değişmem Şamı, İrani,
Satmam değer Hindi, Çini gözlerin..

Ejder gibi bakma ey peri peyker,
Felemenk, Belçika sana kul çeker,
Fırank, İsviçreyi bakışın değer,
İnglis, Moskof hem Almanı gözlerin..

Der Zülâl bakışın yaymı, kâmanmı ?
Almasmı, pırlantamı, cevher madenmi?
Yakutmu, zümrütmü, lâlü mercanmı ?
Anladım ne ise yeni gözlerin!..

Tramvay durak yeri de (kız) ayrılırken, bir şeyler söylemek istediğini anlatınca:

UTANMASIN

Güzel, hayalinde ne ise söyle,
Oynat o leblerin, dil utanmasın..
Yakın gel kolların boynuma dola,
Uzat bus edeyim, el utanmasın..

Yaşın on beş bilmem daha kaçında,
Ataşlı yılanlar vardır saçında,
Seherin vaktinde bağlar içinde,
Gösterme cemalin, g l utanmasın..

Gonça düşme gel Zülâlin elinden,
Bülbül ölse vazgelirmi gülünden,
Bir koku yollasan zü fûn telinden,
Değsin akşam, sabah yel utanmasın..

GÜZELLEME

Gökdeki melekler, hürri, gılmanlar,
Hüsnü cemaline çeker gam, keder.
Mağrip, meşrik bütün derya, ummanlar
Mubarek kaşlarını seyrine gider.

Bir görmüş âh çeker sahralar, taşlar,
Cemalen olmuştur yüzbin savaşlar,
Sularda semekler, havada kuşlar,
Cümle sana âşık; dâd, fiğan eder.

Zülâli benzetir şahaba zülfün,
Yanar, ziya verir mahtâba zülfün,
Eğer ki bağlasan sahaba zülfün,
Dünyaya gün çalmaz mahşere kadar.

1930 yılı baharında pek hasretini çektiği Poshov'a Afyondan gelirken, yolda Şavşetle Ardahan arasındaki Arsiyan Dağı a şu eşsiz koşmayı söylüyor.

ARSIYAN

Gökleri bus eden Arsiyan Dağı,
Cihanda söylenir şanın Arsiyan..
Her yanda seyyahlar vâf eder seni,
Tarihlerde var destanın Arsiyan..

Etrafında savuk su'arın akar,
İçen aşıkların bağrını yakar,
Gün vurur çamların misk gibi kokar.
Ne güzeldir gülüstanın Arsiyan..

Arzu çeker iken gördüm ben seni,
Allâhın aşkına unutma beni,
Cennete bir misal derdim her yanı
Olmasaydı pus, dumanın Arsiyan..

Dört yanında vardır bir nice köyün,
Bâzı yolçulara edersin oyun,
Kökremiş aslana benziyor huyun
O ki çıkar kar, boranın Arsiyan..

Der Zülâli vardır bir çok halların,
Bülbüller tercüme eder dillerin,
Yıldızlara doğru gider yolların,
Uzak değil arzuların Arsiyan..

Bitmedi

M. Fahrettin Çelik

HALKIYA- :

Karsa Söylenen Tapşırmasız şiirler

Maniler

Buralarda (mani) ve (baya
tı) denilen halk şiirlerinden
(mani) lerin, adsız kimse'ler ve
daha çok kadınlar ve kızlar ta
rafından söylendiği malumdur.
Kars ilindeki bu pek güzel ve
eşsiz manilerimizden Karsa ve
köylerine eskiden söylenmiş o
lanlardan derleye bildiklerim
şunlardır ki; hepsi de hasret, ay
lık ve savaş âfetlerine aittir.

(1)

Ah! el-mi [öylemi] Ka sa yaz
Hava bulut Kars ayaz
Kâtip kurbanın olum

Benim hal'im Karsa y. z
[Veya: Arzohalim Karsa yaz]

(2)

Karsa da
Tıpiyse de karsa da
Haber ver müşkül halim

Çıldıra da Karsa da

Şö- egelde (Gedikler) kamunu
yanındaki (Başgedikler) de
Türk — Rus savaşları sırasında

(3)

Ah! elemi Gedikler
Topu bedeni gedikler
Bir kanlı kavga koptu
Kan leş oldu Gedikler.

Şüregeldeki (Korhana) köyü
nün Ruslar tarafından 93 ten
itibaren bozulması üzerine:

Derleyen
K. Kirzi

(4)

Ah! elemi Gorhana
Evel sendi Gorhana
Zalim Moskof alalı
Gerçek oldu Gorhana.

Ermeni çetelerinin 1918 deki
(Kars kırgını) sırasında Şörege
lin (Külveren- Gülveren) köyü
nü kırıp, bozmaları üzerine.

(5)

Dertli der ki külveren
Âbadandı Gülveren
Ermeni yaktı yıktı
İndi oldu (Külveren).

Eskiden Kars ilinde yazın
pek çok kurak olmuş, ekinleri
çekirge bitirmiş; Şöregel de de
hiç mahsul alınmamış, köyler
ha âbe ve kül yığına dön-
müş:

(6)

Ah! elemi şuragel [şuraya gel]
Peyni-e gel şora gel
Harab oldu Şüregel
Mezara gel gora gel [*]

(Sonu var)

[*] Karsa ve köylerine ait bö
yle değerli halk şiirleri ve baş
ka yazı'arı dergimize göndere
ceklere şimdiden teşekkür ede
riz.

Genç Kalemler :

MAĞAZBERT (*)

Yalnız bir şey bilirim, her şeyin sonu fani
Düşüdümkü bu yerde uçan şahı-ler hanı
Birazcik durakladım geçmişi hatırladım
Evet dedim: bu yerde kuş olmuştur soyadım

Elimdeki çantamı bir taş üzere bıraktım
Başımı çevirerek dört tarafıma baktım
Hatunun kümbetinde yosun tutan direkler
Es i Mağazbert denen bu viraneyi bekle

Her taşında tarihten kalma gizli bir iz var
Bir tarihe yol açar yazılı mezarlıklar
Yüzlerinden okursun yalçın dik kayaların
Eski geçen günlerin dersini bu diyarın

Arpaçayın geçtiği dar ve derin boğazlar
Kıvrılarak ilerde bütün suları yutar
Gecikmişim epeyce çöküyordu karanlık
Kayalara haykırdım Allâha ismarladık

[*] Mağazbert ilimizin 40 K. m doğu güneyinde, bizle Sov
yetler arasında hudut teşkil eden Arpaçayı üzerinde kurul-
muş eski bir kaledir.

Enver Hatunoğlu

Çatlamış sanki bağırim

Kimseyim dertliyim kavalsız çoban gibi
Etrafım dert artırır içimde yaban gibi
Çatlamış sanki bağırim topraktaki kan gibi
Ah öğle hissizim ki kurumuş bir can gibi

Ruh denen deniz

Ruh denen denizin kaynağı en derini
Kan köpüklü dalgalar kucaklıyor engini
Ariyor ateş yıllar sulardaki yerini
Kaç akşamlar kaybetti bu denizde rengini

Hayat

Hayat öyle korkunçki dişi kanlı canavar
Her zaman tutmak boğmak parçalamak istiyor
İyi gör düzgün yürü bitmiyen tehlike var
Durma didin koş yarış yoksa ölürsün diyor

Derdimle dağlar

Bir mavi sis içinden süzülüp inmiş dağlar
Sükûtu dertle içmiş yan üstü dinmiş dağlar
Her yıl yeşil bağrıma bir derin yara almış
Derdimle ah derdimle, derdimle dolmuş dağlar

M V. Özkan

Çiçek - Arı

M. C Çelik

— Geçen pek ıssız geçti
Ne kera bir bahtım var
Kapımı rüzgâr açtı
Derdimi bildi sular	—Yok çiçeğim dinle bak
Bize kış gelir yarın
Şimdi sevdayı bırak
İmanı yoktur karın
—Bu sene güzel yazın
Çalışmazsak biz eğer
Bozulur hemen sazım
At-şi kalbe değer	—Bugün safa çekelim
Yarın Allâh kerimdir
Kıra neş'e ekelim
Bu yer benim yerimdir
—Burda yiyip içersin
Ne işin var yuvada
B n den vazmı geçersin
Dolaşırısın hayada	—Ben dinlemem öyle iş
Dersin Allâh kerimdir
İyi olmaz bu gidiş
Yuvam asıl yerimdir

25-5-938 kır hatırası

EKONOMİ:

Balkayadaki
Maden Kömürü

Ş. Ö.

Değil yalnız Kars İlinin, hemen bütün Şark illerinin en mü-
cim derdi, yakacaktır. İklim buralarda uzun ve şiddetli bir
kış müddeti yaratır. Ormanlara yakın halkımız, memleketin
en büyük servet ve ziyneti olan bu ormanları, âtiyi düşünme-
den, tahrip eder, dururlar. Ormanlardan mahrum mintakalar
halkı ise toprağın hakkı olan gübreleri toplayarak, bunlarla
kışa karşı çıkmaya uğraşırlar. Bu suretle ihtiyaçlara karşı fer-
di bir didiname, salgın halinde, insanları meşgul eder.

Şehirlerin yakacak ihtiyacı, bu ormanları tahrip ve toprak
hakkını toplamak işini, kârlı bir şekilde sokar. Bu suretle tah-
ribat artar; toprak hakkı duman olur gider.

Medeni memleketler gibi Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti de
yakacak maddesi olarak maden kömürünü kabul etmiştir. Bu
münasebetle bir çok telkiler yaptığı gibi kanunlar da ortaya
koymuş, orman kat'iyatının önüne geçmek için tedbirler almış-
tır. Lâkin bütün bu tedbirlerin, binlerce senedenberi yu-
varlanıp gelen alışkanlığı pek çabuk ortadan söküp atmıya-
cağı aşkârdır. Yakacak ihtiyacını, pek kolaylıkla, parasız
ve kendi istihsalâtından veya arazisinden tedarik eden halka
kömür yaktırmağa çalışmak ikinci plânda gelir. En evvel ya-
kacak ihtiyacını para ile tedarik eden şehir halkına, müesse-
selere bu lüzumu tefhim ve telkin etmek iktiza eder. Kömür-
rün muhassenatı, iktisadî kıymeti, bilhassa ucuzluğu takdir
edildikten sonra, ancak, ormanların memleket bünyesindeki
mekânine yüzçevirmek doğrudur. O halde buna en evvel bu
noktadan başlamak icapeder.

**

Kars İlbaylığı dahilinde bulunan ve ihtiyacını para ile temin
eden müessese ve halkın odun satış fiyatı hakkında yaptığım
bir tetkik neticesi; senevî ciheti askeriye ihtiyacı için (otuz
bin) e yakın ve ciheti mülkiye ve halk ihtiyacı için de (elli
bin) e yakın ki cem'an (seksen bin çam) ağacı kesilmesini tes-

bit ettim. Herbiri elli, seksen yüz senede yetişebilirdi. Bunların yerine seksen ağaç dikilmediği ve kalayinabit olarak yetişenlerin de bu tahribatı karşılayamayacağı, binaenaleyh memleketin gittikçe çıplaklaşacağı ve bünyesinde açılan bu yaranın kapatılmayacağı arze değmez. Köylünün kendi ihtiyacı için yaptığı tahribat bu hesabın haricindedir.

Yukarıda rakamlara istinat ederek arzettiğim bütün bu tahribat şehir ve garnizonlar için yapıldığından kömürün ehemmiyetini en evvel buraları takdir etmeli, ve odunun fiyatını en az haddine indirmeğe buraları teşebbüs etmeli ve bu alâka ve teşebbüsün bir vatan borcu olduğunu her akli eren gilmeli, yanan bir odun kütüğünün karşısında iztrap duymalı ve kendinin halâ Orta Kurun adamı olduğunu itiaf etmelidir.

Şimdi asıl mevzuumuz olan kömüre, bunun kıymet ve tedariki imkânına gelelim:

937 : 938 kışında burada Bay Ali isminde bir zat bana bir parça (Linyit kömürü) gösterdi ve ben de bunu bir kahve ocağı ateşinde yaktım. Kendisinden yaptığım tahkikatta: bunun evvelce kullanıldığını ve kendisinin (kömür) ün yanına bittiğini ve icap ederse bizi de götürebileceğini ve bu cevher dururken halkın ormanları tahrip edip gittiğini, tam bir vatanperverin yüreğinden kopup gelen acılar ve duygularla anlattı. Ve (kömür)ün yeri, yolu ve çıkarma imkânları hakkında uzun uzun malûmat verdi.

İlkbahar gelip yollar açılınca ve görmek imkânı hasıl olunca ilk işim burasını aramak oldu. Göle ormanlarının kıymetli ve kokulu gölgeleri arasında geçen Göle — Oltu şoşasının kıvrımlarında giderken, (kömür) yerine yakacak olarak bu birer gelin kadar genç ve güzel ağaçların, biâman balta altında yıkıldığını görerek ömrümde duymadığım acılarla inledim. Yanımdaki pek sevdiğim arkadaşımın da aynı hisle mütehasşis olduğunu biliyordum. (Kömür Havzası) na geldiğimiz zaman İktisat Vekâleti tarafından gönderilen maden mühendislerin çadırlarını gördüm. Otomobilimiz evvelâ Balkayaki sonra Susuzdaki ve daha sonra bunlara pek yakın olarak açılmış, tecrübe ocaklarının tı ağızına kadar gitti. Çıkan (kömür)leri aldım. Parlak renkleri Bay Ali'nin bana verdiği kömürün bir parçası olduğunu gösteriyordu. Tanımın yakılmak için önümüze attığı bu cevherin senevi (beş milyon

ton) ihraç yapıldığı halde (otuz kırk sene) devam edecek kadar çok olduğunu söylediler.

Bu mebzul cevherin arzettiği manzara karşısında hayrandım: Yamaçların üzerinde, sim siyah ve bir buçuk iki metrelik damarlar, bütün etekleri, bir tevsiye münhanisi gibi, yılanka vi izler yaparak dolaşüyor; ve yer yer açılan tecrübe ocaklarından fışkıran parçalar birer küme siyah inci gibi duruyor... Şimdiye kadar kıymeti anlaşılmamış olan bu maddenin varlığını olanca güzelliği ile gösteriyordu. Ellerimle bir çuval dolurdum ve gözlerin arkada Karsa döndüm.

İlk işim bu maddeyi (peç) lere koyarak yakmak oldu. Yanıştaki kolaylık, hararetteki yükseklik ve yanış devamı, (peç) in sıcak kalma müddeti hep şayanı hayretti. Meseleyi ta'mik ettim ve Balkaya, Susuz ve ikisi arasında açılan diğer bir ocak hakkındaki muayene raporlarından, bu (kömür)ün evsafi hakkında, şu neticeleri topladım:

RUTUBET	KÜKÜRT	KÜL	
6.31	1.27	14.25	yüzde Balkayadaki ocak
7.54	2.34	9.88	„ Aradaki ocak
11.00	1.05	3.90	„ Susuzdaki ocak

Bunların yüzde nisbetlerinin vasatisini buldum. Netice şunu gösterdi: yüzde 9.34 kül, 1.55 kükürt ve 8.28 rutubet. Kok kısmı vasatı olarak yüzde 60 ile 68. harareti de 6300. Dünyada mevcut linyitlerin en iyisi olan bu (kömür) ü soğuk memleket için bir hazine idi, bundan mümkün mertebe istifade etmek düşünüldü.

Yapılan teşebbüslerle bu sene Kars Müstahkem Mevkii için bundan (500 ton) kadar ve İnhisarlar Baş Müdürlüğü için de cüz'i bir miktar getirtilerek (peç) lerde ve maden kömürü sohalarında muvaffakiyetle yakıldı. Elde edilen sonuçlar şayanı hayretti. Bu (kömür), yüksek ve daimî bir hararet veriyor, sıhhi bir teshin yapıyor, odun ve tezeğe nazaran dun bir fiyatla alınabiliyor. Ve memleket bu (kömür)ü kullanmakla, ormanlarını tahripten koruyacak yegâne çareyi bulmuş oluyordu.

Her şeyi rakama, maddî neticelere erdirmek lâzımdır. Bu (kömür) ün bu sene Karsta verdiği faydalardan birkaçını burada zikredersem, kıymet gözümüzün önüne daha büyük vazuhile çıkar. Bu (kömür) ü (peç)lerde kullanan Müstahkem Mevkide:

A—Bu sene birtek zatürri'e vakası olmadı.

B—Beş bin liralık bir tasarruf yapıldı.

C—İki bin beş yüz çam ağacı noksan kesildi.

D—Harareti idame için birkaç defada 150 kilo odun yakarak yani 200 kuruş sarfil, elde edilebilen bir harareti 25 kilo (kömür) yakarak, yani 40 kuruş sarf ederek bir defada elde etmek mümkün olduğu neticesine varıldı.

Taşkömürü sobalarında bu (kömür)ü yakan İnhisarlı. Baş Müdürlüğü de, daimî ve sıhhi bir hararet elde etti ve her cihetten oduna müreccah olduğu kanaatine vardı. Şimdi Kars ve civarı için bu derece muhassenatı tecrübe ile anlaşılan bu (kömür) ocaklarının mevküne ve bu ocaklardan (kömür) ün nakil imkânına gelelim :

1—Ocaklar Oltu kazasının Kömürlü nahiyesinin Balkaya, Susuz köyleri dibinde ve civarındadır. Buralarda henüz fenni bir tesisat yapılmadığından (kömür) ü bu ocaklardan iptidai vesaitle çıkarmak zarureti vardır. Ocaklar toprak sathında olduğundan halen çıkarılma asında müşkilât ve tehlike olmamakla beraber, bir maden mühendisinin nezaretinde ve bazı lüzumlu tertibat alınarak çıkarılması lâzımdır.

2—Burası Karstan takriben 115 kilometredir. Bu yolun 113 km. si şose 12 km. si âdi yoldur. Âdi yol Kars—Göle—Oltu şosesi Kosor nahiyesinden geçince, Büyük Demirkapru başından, ve mezkûr köprüyü geçmeden, ayrılıyor.

3—Şose her zaman her türlü vesaitin müruruna müsaittir, Âdi yol yağmurlu havalarda binek otomobil ve kamyonların geçmesine ancak birkaç noktasının tamirinden sonra müsait olabilir. Kurak havalarda her zaman geçilir. Bu yoldan yerli arabalar emniyetle münakale yapabilirler.

4—Zamanında yapılacak iyi bir teşkilâtla (kömür) ün tonu 500 âzami 800 kuruşa nakledilebilir. İstihsal için de ton başına dört lira—her türlü masrafı çıktıktan sonra—kâfidir. Bu hesaba nazaran (kömür) ün tonu Karsa 10 ile 13 lira arasında mal olur ki odun fiyatına muadildir. Harurî kuvveti oduna nazaran üç misli artık olan bu (kömür) den istifade etmek için resmî ve yarı resmî makamlarla hususî teşekkül'lerin müttehiden teşebbüsleri neticesi elde edilecek faidenin zikrine lüzum yoktur.

Her alâkadar makamın, bunları nazari dikkata alarak, Kars ve civarını bu siyah elmasa kavuşturmak için—mümkünse müşterek—teşebbüste bulunmaları ve her vatan severin de bu işi nazari teemmülden dur tutmaması lâzımdır.

Memleket ve halk için faydası gayri kabili inkâr olan bu teşebbüste muvaffak olmak, Türkün görücü ve takip edici şiarı yanında bir hiçtir.

A. S

Sahilde Bahar

Gurbet ilde sahili hep hasret ile andım,
Her yadıma gelince azap içinde yandım. .
Karlar yamaçlarından boğaza inip, sinmiş,
Hissettimki sahile, köye bir bahar inmiş. .

Suları daha coşkun akarmış gür sesile,
Dağlarda kar erimiş Güneşin busesile. .
Her tarafı yemyeşil, zümrüde dönüş gibi,
Ağaçlar gelin süsü tacını giymiş gibi. .

Çayır çemeni yeşil, cennete dönmüş güller,
İnsana hayat verir, neşelenir gönüller.
Papatyalar bahçede, ak zambaklar saksıda!
Tahammülüm tükenedi, kaldıkça ben askıda:

Bülbüller neşe saçar şimdi yeşil dallardan
Herkes ne anlar bilmem, çekilen sevda'ardan?
Kuzular oynar bağda, bir yandan koyun meler
Ah, sahili bir görsem neler olurdu, neler!

Arılar yem alırken dilber karanfillerden,
Ona pay ayırırdı, gülümseyen gönlümden. . .
O süslü kelebekler uçsun konsun güllere. .
Açsın yaralar açsın yaralı gönüllere. .

Civiltılarla öter yuvasında şen kuşlar,
Kime ümit vermezki bu nağmeli ötüşler?
Ben ki timsali oldum kafesteki bülbülün,
Neyleyim çiçek, gülü? lüzümü yok sümbülün!

Bu yılı ilk baharı hayalen yaşıyorum.
Sonbaharda kavuşmak hüznile taşıyorum. .
Güzel süslü daharda ah, vefalı şen yurdum,
Çek sinene düşeyim, gurbet ilde yoruldum!.

Güneş gurup ederse dert çöker kasvet ile,
Peşinden (Ay) yükselir gülümser hasret ile. .

Akşamların gurubu .. Ya gecenin mehtabı ?
Anlatmakla bitermi Rızanın ıstırabı?...

RİZA BAŞAK

Kime?...

Evvelce güz idin. Taze, sarışın
Kızlarda görmedim senin bir eşin.
Eşittim, acıdım. dediler: Soldu.
Kıvalı saçını söyle kim yoldu?

Sen hangi kucakta kime can verdin?
Sevgi bağlarından dikenmi derdin?
Sen hangi ateşe kendini yaktın?
O kızıl buketi sen kime taktın?

Halep 1917

N. F. A.

Yaylaların Çocuğu

(Karslı Gençlere)

Attığımız caraya baş egecektir dağlar;
Ey yurdumun bekçisi, yaylaların çocuğu .
Saygıyla anacaktır gelecekteki çağlar ,
Ey yurdumun bekçisi, yaylaların çocuğu.

Zaferlerin ateşi benliğinde yanacak,
Nice düşmanlar senin dizine kapanaacak
Gelecekler "KAHRAMAN," diye seni anacak,
Ey yurdumun bekçisi, yaylaların çocuğu .

Z. Edip

Kars İline söylenmiş şiirlerden :

I

Barış ve şen günlerde söylenenler

F. Saltkan

Şimdilik en eski olarak, Kars ilinden olan yerlere söylenen veya buralardan bahseden bu yoldaki şiirlerden 12. inci yüz yılda yaşamış olan (Anlı Kadı Ebu Nasır) ın bir farsça eserin de (Am) dan bahseden mesnevi biçimindeki şiirini tanıyoruz. Ondan sonra, 1579 da Kars kalesi ve şehrinin 100,000 kişilik Osmanlı ordusu tarafından ve serdar Lâlâ Mustafa Paşanın emri altında yapıldığı sırada, divan şairlerinin düşürdüğü tarihler gelir. Biz bunları da başka bir zamana bırakarak, bundan 200 yıl önceleri Karsı pek candan ve gönülden ögeen bir aşıkın destanını ve Karsın en ünü eski ailelerinden birini tarif eden vasfihali görelim.

18 inci yüzyılda yaşadığı kuvvetle sanılan (Karslı Aşık Haysan), o çağlarda [1744] Osmanlıların şanlı zafere biteren (Nadir Şah) kuşatmasından başka bir düşman ve istilâ görmeyen Karsımızı çok muvaffak bir desanında söyle anlatıyor:

KARS DESTANI

Beyler, târif edim size;
Lâ'!, gevherdir taşı Karsın..
Benzer sekiz kat Cennete;
Hem içi, hem dışı Karsın..

Arkasını dağa v rmiş,
Eteğini bağa vermiş,
Sanarsın ki cığa [sorguç] vermiş
Hoş bağlanmış başı Karsın..

Kalaları lâçın [kartal] eğler,
Düşmanları zebun eyler
Adını bir cihan söyler
Deşandır her işi Kârın..

Ehli iman halkı nası
Ayvan, konak ak binası,
Lâtifdir âb-ü havası,
Az sert olur kışı Karsın..

Otuz altı mihrabı var,
Âbi zülâl bir âbı var [Borluk suyu],
Göze sürme türabı var,
Bulunmaz bir eşi Karsın..

Dağlarında maral gezer,
Göllerinde sona yüzer,
Çimenlerde gözün süzer,
Tülek, terlan kuşu Karsın..

Ovaları, baştan başa
Çayır, çim n, mör menemşe,
Gökçeği çıkmaz güneşe,
Civandır her yaşı Karsın!

Kars HASAN'ın öz vatani,
Adım olur kahrımanı,
İçinde yatar Hırkanı [Hasan: Harakani]
Türbezardır döşü Karsın.

Hasan'ın öteki destanı, Kars çayı sol yanında ve (Geç t) köyü karşısında bugün viranesi bulunan eski bir köye de— oturak edindiklerinden—adlarını vermiş [1] bulunan ilimizin en önemli ve eski büyük ailelerinden (Karaban Oğulları)nı anlatmaktadır. Bugün Karstaki (saray)ını bile yıkık gördüğümüz bu şerefli ve ünlü aileden (Kâtip Çelebi) [Fezleke] ve Naima gibi büyük tarihçerlerimiz de bahsetmişlerse de 93 ten sonra bunlar «Rusların zulüm ve kaçmaya zorlanmaları» yüzünden hep Erzurum ve daha içerilere göçmüşlerdir.

Bir tarih değeri de taşıyan bu vasfihal destanı sonunda, Aşık Hasan (Karahanoğlu Aziz Bey)den evine dönmek için izin istemektedir.

[1] Rusların sonradan bu köy karşısında kurdukları (Karahanoğlu) köyü de bu adı taşımaktadır.

KARAHANOĞLU DESTANI

Vasfihal arzedim, yaz Aziz Beyim,
Sülâleden Handır Karahanoğlu..
Neslinde evliya, zatında kerem,
Aslen Hanedandır Karahanoğlu..

Gözüne görünmez var ile devlet,
Dünya malına hiç eylemez rağbet,
Servetinden âbâd oldu bu millet,
Fakirlere handır Karahanoğlu..

Nice imaretler, köprüler, hanlar,
Nice zaametler, nice dükkânlar,
Vakfetti camiye çok değirmanlar,
Sahibülühsadır Karahanoğlu..

Lütfü kereminden (Şüregel) ili,
Geçiniyor daim dudada eli,
Ahretini yaptı salih ameli,
Yatağı Cinandır Karahanoğlu.

Sultanlar nezdinde rağbeti vardır,
Ona, ağa, paşa, bey kafadardır,
Kendi çok dilâver talihi vardır,
Adım kahrımandır Karahanoğlu..

Adı, şanz ölkelere şay [şayi'] oldu,
Sayesinde bu kul Hasan bay oldu,
Silâdan ayrıyım sekiz ay oldu,
İzni firavandır Karahanoğlu..

Lâikliğin Şümûlü

Nail Bayer

İnsan; değişen, düne nazaran her gün biraz daha olgunlaşan bir muhitin içinde bulunan tekâmülün mahiyet ve ehemmiyetini tamamen kavrayamıyor.

Bunun sebebi, bu olgunlaşma cereyanlarına muhit içinde ferdi hayatımızın da katılmış bulunmasıdır.

Bir dostumuzun bir kaç yıl evvelki ruhi haleti ile bugünkü arasında pek bariz farklar bulunduğu halde, ondaki bu psikolojik istihaleyi etrafınca idrâk edemiyoruz. Çünkü kendi telâk kîlerimiz de aynı derecede bir tekâmüle mazhar olmuştur.

Onbeş yıl önce hayatta insanlık vazifesinin yalnız ibadet etmek ve dini ananeleri yerine getirmekten ibaret olduğunu zanneden evimizin yaşlı büyük annesi, bir zaman sonra, sağ günü tırnak kesmenin, cuma günü çamaşır yıkamanın, temizlik yapmanın günah olduğunu torunlarına telkin etmekten vazgeçmiş; daha sonra, beden terbiyesinin uğursuzluk getirdiği iddiasına da ağzına almamıştır..

Manevî hastalıklarımızı hiç durmadan tedavi ederek hızla ilerleyen ideolojik inkilâplarımız, bizleri realiteye her gün biraz daha yaklaştırmaktadır,

Bu olgunlaşmalar henüz son haddini almamış olmakla beraber, yakın geçmişe bakınca gururumuzu okşayacak büyük ve manâlı farkları anlar ve bu yoldaki hızlı ilerleyişin kafalarımızı maziye ait itibaldan iyice temizlemesi için çok zama na muhtaç bulunmadığımızı kes firebiliriz.

Biz, fikir inkilâbımızın değerini, önemini haricî observasyonlarla daha iyi his edebiliyoruz.

Osmanlı devletinin helâk olduğu günlerdeki ruhi haletini bu gün taşıyan milletler yok değildir. Onlara bakmak, bizim medeni hayattaki olgunluğumuzun derecesini, önemini, mahiyetini anlamaya kâfidir!

Medeni hayat ancak ideolojik inkilâpların mahsulüdür. Kafasında inkilâbın alevi bulunan bir insanın modern bir yuvası, memleketi olamaz.

Bu gün her Türk şehirlisinin köylüsünün kafası lâik ve inki lâpçadır. İdelerin, görüşlerin, ya sayışların kaynağı hayattır, Realiteye aykırı hiç bir sözün hiç bir kafada yer etmesinin ihtimali yoktur.

Bu gün; ancak keyf yeri diye tasvir edilen muhayyel bir Cennetin tenbelleştirici zevklerini tadabilmek, Cennette bir köşk sahibi olmak niyetile ya

ibadet vazifesile dünyaya lütfen geldiği iddiasında bulunan bir del ye rastlamıyoruz. Ve her şeyi Allahdan bekleyerek doğan felâketlerden ötürü kendini mesul addetmeyen, mistiklerin yurdumuzda nümunesini bile görmüyoruz.

Bununla beraber, şunu da itiraf ediyoruzki bazılarımızda geçmiş günlerin, âdetlerin bir hatıra gibi tekrarladığımız ve bundan usanmadığımız fena âdetlerimiz var. Bu fena haller bir hastalık olmasa bile, duyup eşitenlerin hayat içinde kalmasına sebep oluyor.

Kadın olsun, erkek olsun bir genç görüyorsunuz. Fikirleri olgunlaşmıştır. Hakikatten başka hiç bir şeye inanmayan bir

genç..

Fakat bu gencin bir hareketi, sizi birden bire şaşıyor: Gencin, istikbalini öğrenmek için bir kuşcağın kağısı e kendine verdiği kağıdı ehemmiyetle okuduğunu, neticesinden sevindiğini, yahut müteessir olduğunu duyuyorsunuz; veya bir rüyayı tefsir ettirdiğini eşitiyorsunuz....

Belki bunlar birer eğlence kabilinden yapılıyor. Fakat realist gençliğin eğlenceleri de hayalinden, safsatarlardan ibaret olmamalıdır!

Bu bir eğlence ise bu asrın ve bizim eğlencemiz değildir; terkedelim!

Tercüme:

Yazan
LERMONTOF

Çeviren
Y. AKDAĞ

Türk Soyunun en bahadır bir kavmi bulunan Dağıstanlıların Kafkasların kuzey doğu yerlileri ve en eski Türklere (Sakalar İskit) ve sonra Hazarların torunu ve ezeldenberi hürriyetin, serazâdlığın en canlı örneğini teşkil ettikleri malumdur.

İşte, tabiattan başka hiç bir kuvvete başeğmeyen Dağıstanlıları da Rusya tahakküm ve istilâsı altına almaya başladı.

1780 den itibaren 85 yıl kadar süren çetin ve eritici savaşlar sonunda Ruslar gayelerine erdiler fakat galibiyet, şan, şeref, kahramanlık yani övgü adına herşey Dağıstanlılarda kaldı.

Dağıstanlıların kurtuluş ve hürriyet yolundaki bu şerefli mücadeleleri, kendi kavmi ve genel Türk tarihine (Mansur, Hamza ve Şamil) gibi büyük komutan ve dâhi kahramanlar yaratıp, bahşetti. Dağlı Türklere bu yoldaki mücadeleleri sıralarında, bütün Avrupa matbuatı'na dünya gözlerini bu eşsiz ve her akla sığmayan ve ancak Türke yaşanan harikulâde kahramanlıklara çevirmişti. Bu arada, içli Rus edip ve şairleri

de kendilerini bu çekici manzaraya bakmadan, onu duydukları gibi—biraz olsun—anlatmadan kendilerini alamadılar. Ünlü Rus şairi Lermontof da bunlardan biridir.

Lermontof'un aşağıdaki yazısında, Rus zulüm ve vahşetleri, örtbas edilmiş ve milletin yalmanı hiç aşağı indirilmemişse de, Dağlı Türklerin hürriyet ve kurtuluş yolundaki mücadelelerinde nasıl sarsılmaz imanlı bir ruh taşıdıklarını göstermektedir

KAÇAK

—aslı manzumdur—

Dağıstanlıların kanları dökülmekte olan muharebe meydanından Harun kaçıyordu. Harun, tavşanın kartaldan kaçtığı gibi, ve geyikten daha çevik ve korku içinde muharebe meydanından kaçıyordu. Harunun babası ve öz kardeşleri, din ve hürriyet uğrunda muharebe meydanında şehit düşmüş; başları tozlar içinde ve düşmanların ayakları altında yuvarlanıyordu. Bu şehitlerin yaralarından akan kan, öc istiyordu. Fakat, Harun utanmayı ve ödevini unutmuş; tüfek ve kılıncını muharebe meydanında bırakarak kaçıyordu.

Gün battı; sis, ortalığı beyaz örtüsile kaplamıştı. Doğudan, soğuk hava esiyordu. Peygamberin sahrasından, ay, altın rengini gösteriyordu. Harunu hararet basmış, susamış; ve birkin bir halde kanını, terini silerek, ay ışığında evlerini tanıdı. Ortalık, durgun ve sessiz idi. Harun, kimseye görünmeden evlere yaklaştı. Muharebe meydanından sağ olarak, yalnız Harun köyüne dönmüştü.

Harun, tanıdığı bir eve doğru yürüdü. Orada ışık parlıyordu ev sahibi evde idi. Harun bütün kuvvetini toplayarak, avludan içeri ayak attı; ev sahibi olan ve eskiden dost diye tanıdığı ihtiyar Selim, geleni tanımadı! Dağıstanda, hastalıktan yalnız Selim yatakta can veriyordu. Selim, gelenin kim olduğunu sordu? Harun, kendisini tanıttı ve muharebe meydanından döndüğünü söyledi.

«Tanrı büyüktür; seni yaralardan ve ölümden, ileride şan ve şöhrat kazanmak için Tanrı sakladı. Ey! söyle, ne havadis var?» diye, Selim göz kapaklarını zorla açarak Haruna hitap etti.

O anda, ihtiyarın yüzünde bir zafer umudu parladı; hayatının son dakikalarında, kahraman kanı tekrar canlandı!

«Biz iki gün düşmanla vuruştuk, babamı ve kardeşle im öldüler; yalnız ben kaçtım ve dalda yerlerde saklandım; keşkin taşlardan ayaklarım yaralanmış, kanlar akarak vahşi hayvan

ların izleriyle, bilmediğim yollardan süzülerek ve düşman tarafından kovalanarak geldim. Dağıstanlılar yokoldular, her tarafı düşman kuşatmıştır. Benim eski dostum! Al beni içeri, Tanrı bilir, senin bu iyiliğini ölünceye kadar unutmam.» diye ihtiyara yalvardı. Can vermekte olan ihtiyar Selim, çok kızgın: «Defol buradan! Sen, hakarete lâyıksın; korkak ve ödleğ için benim ne duam vardır, ne de saklamak için evim!..»

İhtiyarın hakaretlerine maruz kalan Harun, kızmamış ve soğukkanlılığını muhafaza ve tek söz söylemeden, konuk kabul etmeyen avludan dışarıya çıktı; başka evin yanına yaklaşarak, bir an durdu. İçeri girmek istedi. İçerde bir kızın söylemekte olduğu:

«Nişanlısını, savaşa nasıl yolavurduğunu, yolavururken talihi ne ise o olacağı; dine, yurda sadık kalması, düşmana cesurane saldırması, ölen yurttaşlarının öcünü almadan muharebe meydanından kaçanı, sevgilisi dahi kabul etmeyeceği ve utanmazca öleceği..»

Bu pek hüznü şarkıyı dinleyince, Harunun yüzü, ay ışığından daha solgun bir hale geldi. Başını sallayarak, çabucak leri yürüdü. O anda büyük bir damla yaş, gözünden göğsüne düştü. Fırtınadan eğilmiş öz yurdunu—evini gördü. İçeride, muharebeler için edilen dualar göğe yükseliyordu. İhtiyar ana, oğlunu muharebeden bekliyor, fakat, yalnız değil! Yeniden; umuttan cesaret alarak Harun pencereyi tıkırdattı: «Ana can! aç kapıyı, ben, senin küçük oğlun Harun, Rusların kurşunları arasından sağ olarak senin yanına geldim.»

— Yalnızmısın?

— Yalnızım.

— Baban, kardeşlerin nerede?

— Vuruldu; onlar rahmeti Rahmana kavuşurlar.

— Sen öc aldın mı?

— Hayır. Alamadım; yabancı ilde kılıcımı bırakarak, seni avutmağa, senin göz yaşlarını silmeğe geldim.

— Kes sesini, kes! Hişkâr gâvur! Sen de şerefle ölmedin mi? .. öyle ise, çekil burdan; yalnız başına yaşa; hürriyet kaçkını! Senin utanmazlığımla ben, bu şanı dağları lekeleyemem Sen, kölesin; korkak ve ödleğsin; benim oğlum değilsin!

Anasının alçaklayışı, azim sözleri sona erdi. Her taraf uy-

kuda; yalnız içerde, pencerenin önündeki Haruna lânetler devam ediyordu. Sonunda, Harunun canına bir kama saplandı ve Harunu üzünden kurtardı..

Sabahleyin, anası, Harunun cesetini gördüğünde; soğukkanlılıkla yüzünü çevirdi, ve bakmak bile istemedi.

Hak yolundan kaçan Harunun cesetini kimse kaldırıp mezarı götürmedi. Derin yaralarından akan kanları, köpekler mırıldayarak yalıyorlar; çocuklar, taş atıyor ve alçaklıyorlar...

Harunun ruhu, Peygamberden korkarak, Doğunun ıssız dağları bulutlarının gölgesine savaştadır. Yalnız bazı geceleri evine, içeri girmek için gelir yalvarırdı! Fakat, önce Ruslardan kaçtığı gibi, yüksek sesle okunan Kur'an sesini duymaca; yine dağlara — bulutların gölgesine kaçıyordu...

Halkın dilinde "Harunun ramussuzluğu ve ölüşü", hikâye edilmektedir.

Bugünkü Halk Şairlerimizden:

— HAK AŞIKIYIM DIYENLERE —

Şenliği Görsün

Ali Kazaklı

Aşkın hançerini dertli sineye,
Vurmak isteyenler Şenliği görsün..
İlmi ledünni'yi beyanbe beyan,
Bulmak isteyenler Şenliği görsün..

Sevda sit-minin gam deryasına,
Möhöbbet bezminin meyhanasına,
Kırklar destinin o Cem badasına,
Dalmak isteyenler Şenliği görsün..

Cenneti a'lada duran safları,
Göğde meleklerin cem hesapları,
Nebilere gelen Hak kitapları,
Açmak isteyenler Şenliği görsün..

Hakikat cenginde meydana girmek,
Hasım suvalına denk cevap vermek,
Fuzûli, Hakkı, Mir Hamzayı görmek,
Olmak isteyenler Şenliği görsün..

Âbı Kövser akar Cennet bağında,
Oturmuş melekler solü sağında,
Zimistan gülünü şita çağında,
Dermek isteyenler Şenliği görsün..

Şenlik birdir, aşk ehlinin rehberi,
Okudu mecliste Kasım yadgeri,
Kaftan Kafa, ziri zeminden beri,
Görmek isteyenler Şenliği görsün..

AL'iem söylemem nişanbe nişan,
Ölkemize geldi bir kaç aşikan,
Hakikat meydanı olmaz bu zaman
Kurmak isteyenler Şenliği görsün..

— KOŞMA —

Bir saçı Leylâya meftun olalı,
Gece, gündüz o yar müptelâsıyım.
Sevda bu başıma geldi geleli,
Aşka nöker oldum, gam kölesiyim.

Bara derler, sen olmuşsun evsana,
Bilmezler aşk odu kâr etmiş cana,
Yedi yıl sahrada seyri mekâna,
Meçnun tek bu derdin divanasıyım,

Bu bir hayal başta düşünür, yazar,
Gönül cevân eder, dünyayı gezer,
Kimse yar şehrine etmemiş nazar,
Ben bu hayalların eşkiyasıyım.

MAHZUNİ bu dertten olmaz bir âbat,
Aşıklık bazı şad, bazı da berbat,
Aşk ocağı yanar, olur harabat,
Yar yolunda yanan pervanasıyım

Ardahanlı Mahzuni

— SEMAYİ —

Küçükten yığınım sözden
Kanlıyaş tökerim gözden

Sevmem rakibi nadandır
Rızkı veren Yaradandır

Bir aşkın honm doyarım
Karadan ağdan geyerim

Yaradım benim ganı
Kokladım bâdi reyhani

MÜDAM kendi özü bilir
Bizim nasip bizi bulur

Dile minnetmi çekerim
Sele minnetmi çekerim

Altun bilmeğe madendir
Kula minnetmi çekerim

Gizli sırları duyarım
Ala minnetmi çekerim

Elbet mahzun etmez beni
Güle minnetmi çekerim

Hak yazdığı yazı bilir
Pula minnetmi çekerim

Poshov'lu Müdamî

KARAHANOĞLU DESTANI

Vasfihal arzedim, yaz Aziz Beyim,
Sülâleden Handır Karahanoğlu..
Neslinde eviyya, zatında kerem,
Aslen Hanedandır Karahanoğlu..

Gözüne görünmez var ile devlet,
Dünya malına hiç eylemez rağbet,
Servetinden âbâd oldu bu millet,
Fakirlere handır Karahanoğlu..

Nice imaretler, köprüler, hanlar,
Nice zaametler, nice dükkânlar,
Vakfetti camiye çok değirmanlar,
Sahibülhisandır Karahanoğlu..

Lütfü kereminden (Şüregel) ili,
Geçiniyor daim duvada eli,
Ahretini yaptı salih amelî,
Yatağı Cinandır Karahanoğlu..

Sultanlar nezdinde rağbeti vardır,
Ona, ağa, paşa, bey kafadardır,
Kendi çok dilâver talihi yardır,
Adım kahrımandır Karahanoğlu..

Adı, şanz ölkelere şay [şayi'] oldu,
Sayesinde bu kul Hasan bay oldu,
Silâdan ayrım sekiz ay oldu,
İzni firavandır Karahanoğlu..

Lâikliğin Şümûlü

Nail Bayer

İnsan; değişen, düne nazaran her gün biraz daha olgunlaşan bir muhitin içinde bulunan dukça, bu değişiklikle vücud bulan tekâmülün mahiyet ve ehemmiyetini tamamen kavrayamıyor.

Bunun sebebi, bu olgunlaşma cereyanlarına muhit içinde ferdi hayatımızın da katılmış bulunmasıdır.

Bir dostumuzun bir kaç yıl evvelki ruhi haleti ile bugünkü arasında pek bariz farklar bulunduğu halde, ondaki bu psikolojik istihaleyi etrafıca idrâk edemiyoruz. Çünkü kendi telakilerimiz de ayrı dercede bir tekâmüle mazhar olmuştur.

Onbeş yıl önce hayatta insanlık vazifesinin yalnız ibadet etmek ve dini ananeleri yerine getirmekten ibaret olduğunu zanneden evimizin yaşlı büyük annesi, bir zaman sonra, sağlığını tırnak kesmenin, cuma günü çamaşır yıkamanın, temizlik yapmanın günah olduğunu torunlarına telkin etmekten vazgeçmiş; daha sonra, beden terbiyesinin uğursuzluk getirdiği iddiasına da ağzına almamıştır..

Manevî hastalıklarımızı hiç durmadan tedavi ederek hızla ilerleyen ideolojik inkilâplarımız, bizleri realiteye her gün biraz daha yaklaştırmaktadır,

Bu olgunlaşmalar henüz son haddini almamış o'makla beraber, yakın geçmişe bakınca gururumuzu okşayacak büyük ve manâlı farkları anlar ve bu yoldaki hızlı ilerleyişin kafalarımızı maziye ait intibalardan iyice temizlemesi için çok zamana muhtaç bulunmadığımızı kesirebiliriz.

Biz, fikir inkilâbımızın değerini, önemini haricî observasyonlarla daha iyi his edebiliyoruz.

Osmanlı devletinin helâk olduğu günlerdeki ruhi haletini bu gün taşıyan milletler yok değildir. Onlara bakmak, bizim medeni hayattaki olgunluğumuzun derecesini, önemini, mahiyetini anlamaya kâfidir!

Medeni hayat ancak ideolojik inkilâpların mahsulüdür. Kafasında inkilâbın alevi bulunmayan bir insanın modern bir yuvası, memleketi olamaz.

Bu gün her Türk şehirlisinin köylüsünün kafası lâik ve inki lâpçadır. İdelerin, görüşlerin, yaşıların kaynağı hayattır, Realiteye aykırı hiç bir sözün hiç bir kafada yer etmesinin ihtimali yoktur.

Bu gün; ancak keyf yeri diye tasvir edilen muhayyel bir Cennetin tenbelleştirici zevklerini tadabilmek, Cennette bir köşk sahibi olmak niyetile ya

ibadet vazifesile dünyaya lütfen geldiği iddiasında bulunan bir del ye rastlamıyoruz. Ve her şeyi Allahdan bekleyerek doğan felâketlerden ötürü kendini mesul addetmeyen, mistiklerin yurdumuzda nümunesini bile göremiyoruz.

Bununla beraber, şunu da itiraf ediyoruzki bazılarımızda geçmiş günlerin, âdetlerin bir hatırası gibi tekrarladığımız ve bundan usanmadığımız fena âdetlerimiz var. Bu fena haller bir hastalık olmasa bile, duyup eşitenlerin hayret içinde kalmasına sebep oluyor.

Kadın olsun, erkek olsun bir genç görüyorsunuz. Fikirleri olgunlaşmıştır. Hakikatten başka hiç bir şeye inanmayan bir

genç. Fakat bu gencin bir hareketi, sizi birden bire şaşırtıyor: Gencin, istikbalini öğrenmek için bir kuşcağızın kağıdı kendi e verdiği kâğıdı ehemmiyetle okuduğunu, neticesinden sevindiğini, yahut müteessir olduğunu duyuyorsunuz; veya bir rüyayı tefsir ettirdiğini eşitiyorsunuz....

Kelki bunlar birer eğlence kabilinden yapıyor. Fakat realist gençliğin eğlenceleri de hayalinden, safsatalardan ibaret olmamalıdır!

Bu bir eğlence ise bu asrın ve bizim eğlencemiz değildir; terkedelim!

Tercüme :

Yazan
LERMONTOF

Çeviren
Y. AKDAĞ

Türk Soyunun en bahadır bir kavmi bulunan Dağıstanlıların Kafkasların kuzey doğu yerlileri ve en eski Türklerden (Saka, İskit) ve sonra Hazarların torunu ve ezeldenberi hürriyeti, serazâdlığın en canlı örneğini teşkil ettikleri malumdur.

İşte, tabiatın başka hiç bir kuvvete başegmeyen Dağıstanlıları da Rusya tahakküm ve istilâsı altına almaya başladı. 1780 den itibaren 85 yıl kadar süren çetin ve eritici savaşların sonunda Ruslar gayelerine erdiler fakat galibiyet, şan, şeref, kahramanlık yani övgü adına herşey Dağıstanlılarda kaldı.

Dağıstanlıların kurtuluş ve hürriyet yolundaki bu şerefli mücadeleleri, kendi kavmi ve genel Türk tarihine (Mansur, Hamza ve Şamil) gibi büyük komutan ve dâhi kahramanlar yaratıp, bahşetti. Dağılı Türklerin bu yoldaki mücadeleleri sıralarında, bütün Avrupa matbuatı ve dünya gözlerini bu eşsiz ve her akla sığmayan ve ancak Türkte yaşanan harikulâde kahramanlıklara çevirmişti. Bu arada, içli Rus edip ve şairleri

de kendilerini bu çekici manzaraya bakmadan, onu duydukları gibi—biraz olsun—anlatmadan kendilerini alamadılar. Ünlü Rus şairi Lermontof da bunlardan biridir.

Lermontof'un aşağıdaki yazısında, Rus zulüm ve vahşetleri, örtbas edilmiş ve milletin yalmanı hiç aşağı indirilmemişse de, Dağlı Türklerin hürriyet ve kurtuluş yolundaki mücadelelerinde nasıl sarsılmaz imanlı bir ruh taşıdıklarını göstermektedir

KAÇAK

—aslı manzumdur—

Dağıstanlıların kanları dökülmekte olan muharebe meydanından Harun kaçıyordu. Harun, tavşanın kaptaldan kaçtığı gibi, ve geyikten daha çevik ve korku içinde muharebe meydanından kaçıyordu. Harunun babası ve öz kardeşleri, din ve hürriyet uğrunda muharebe meydanında şehit düşmüş; başları tozlar içinde ve düşmanların ayakları altında yuvarlanıyordu. Bu şehitlerin yaralarından akan kan, öc istiyordu. Fakat, Harun utanmayı ve ödevini unutmuş; tüfek ve kılıncını muharebe meydanında bırakarak kaçıyordu.

Gün battı; sis, ortalığı beyaz örtüsile kaplamıştı. Doğudan, soğuk hava esiyordu. Peygamberin sahrasından, ay, altın rengini gösteriyordu. Harunu hararet basmış, susamış; ve birkin bir halde kanını, terini silerek, ay ışığında evlerini tanıdı. Ortalık, durgun ve sessiz idi. Harun, kimseye görünmeden evlere yaklaştı. Muharebe meydanından sağ olarak, yalnız Harun köyüne dönmüştü.

Harun, tanıdığı bir eve doğru yürüdü. Orada ışık parlıyordu ev sahibi evde idi. Harun bütün kuvvetini topluyarak, avludan içeri ayak attı; ev sahibi olan ve eskiden dost diye tanıdığı ihtiyar Selim, geleni tanımadı! Dağıstanda, hastalıktan yalnız Selim yatakta can veriyordu. Selim, gelenin kim olduğunu sordu? Harun, kendisini tanıttı ve muharebe meydanından döndüğünü söyledi.

«Tanrı büyüktür; seni yaralardan ve ölümden, ileride şan ve şöhret kazanmak için Tanrı sakladı. Ey! söyle, ne havadis var?» diye, Selim göz kapaklarını zorla açarak Haruna hitap etti.

O anda, ihtiyarın yüzünde bir zafer umudu parladı; hayatının son dakikalarında, kahraman kanı tekrar canlandı!

«Biz iki gün düşmanla vuruştuk, babamı ve kardeşle im öldüler; yalnız ben kaçtım ve dalda yerlerde saklandım; keşkin taşıladan ayaklarım yaralanmış, kanlar akarak vahşi hayvan

ların izlerle, bilmediğim yollardan süzülerek ve düşman tarafından kovalanarak geldim. Dağıstanlılar yokoldular, her tarafı düşman kuşatmıştır. Benim eski dostum! Al beni içeri, Tanrı bilir, senin bu iyiliğini ölünceye kadar unutmam.» diye ihtiyara yalvardı. Can vermekte olan ihtiyar Selim, çok kızgın: «Defol buradan! Sen, hakarete lâyıksın; korkak ve ödleğin için benim ne duam vardır, ne de saklamak için evim!..»

İhtiyarın hakaretlerine maruz kalan Harun, kızmamış ve soğukkanlılığını muhafaza ve tek söz söylemeden, konuk kabul etmeyen avludan dışarıya çıktı; başka evin yanına yaklaşarak, bir an durdu. İçeri girmek istedi. İçerde bir kızın söylemekte olduğu:

«Nişanlısını, savaşa nasıl yolavurduğunu, yolavururken talihi ne ise o olacağı; dine, yurda sadık kalması, düşmana cesurane saldırması, ölen yurttaşlarının öcünü almadan muharebe meydanından kaçanı, sevgilisi dahi kabul etmeyeceği ve utanmazca öleceği...»

Bu pek hüznü şarkıyı dinleyince, Harunun yüzü, ay ışığından daha solgun bir hale geldi. Başını sallayarak, çabucak leri yürüdü. O anda büyük bir damla yaş, göztünden göğsüne düştü. Fırtınadan eğilmiş öz yurdunu—evini gördü. İçeride, muharebeler için edilen dualar göğe yükseliyordu. İhtiyar ana, oğlunu muharebeden bekliyor, fakat, yalnız değil! Yeniden; umuttan cesaret alarak Harun pencereyi tıkdırdı: «Ana can! aç kapıyı, ben, senin küçük oğlun Harun, Rusların kurşunları arasından sağ olarak senin yanına geldim.»

— Yalnızmısın?

— Yalnızım.

— Baban, kardeşlerin nerede?

— Vuruldu; onlar rahmeti Rahmana kavuşurlar.

— Sen öc aldın mı?

— Hayır. Alamadım; yabancı ilde kılıcımı bırakarak, seni avutmağa, senin göz yaşlarını silmeğe geldim.

— Kes sesini, kes! Hiilekâr gâvur! Sen de şerefle ölmedin mi? .. öyle ise, çekil burdan; yalnız başına yaşa; hürriyet kaçkını! Senin utanmazlığımla ben, bu şanlı dağları lekeleyemem Sen, kölesin; korkak ve ödleksin; benim oğlum değilsin!

Anasının alçaklayışı, azim sözleri sona erdi. Her taraf uy-

kuda; yalnız içerde, pencerenin önündeki Haruna lânetler de vâm ediyordu. Sonunda, Harunun canına bir kama saplandı ve Harun'u üzünden kurtardı!..

Sabahleyin, anası, Harunun cesetini gördüğünde; soğukkanlılıkla yüzünü çevirdi, ve bakmak bile istemedi.

Hak yolundan kaçan Harunun cesetini kimse kaldırıp meza-ra götürmedi. Derin yaralarından akan kanları, köpekler mı rıdayarak yalıyorlar; çocuklar, taş atıyor ve alçaklıyorlar...

Harunun ruhu, Peygamberden korkarak, Doğunun ıssız dağları bulutlarının gölgesine savaşılmaktadır. Yalnız bazı geceleri evine, içeri girmek için gelir yalvarırdı! Fakat, önce Ruslardan kaçtığı gibi, yüksek sesle okunan Kur'an sesini duyunca; yine dağlara — bulutların gölgesine kaçıyordu...

Halkın dilinde: "Harunun ramussuzluğu ve ölüşü," hikâye edilmektedir.

Bugünkü Halk Sairlerimizden:

— HAK AŞIKIYIM DİYENLERE —

Şenliği Görsün

Ali Kazaklı

Aşkın haşerini dertli sineye,

Vurmak isteyenler Şenliği görsün..

İlmi ledünni'yi beyanbe beyan,

Bulmak isteyenler Şenliği görsün..

Sevda sit-minin gam deryasına,

Möhöbet bezminin meyhanasına,

Kırklar destinin o Cem badasına,

Dalmak isteyenler Şenliği görsün..

Cenneti a'lada duran safları,

Göğde meleklerin cem hesapları,

Nebilere gelen Hak kitapları,

Açmak isteyenler Şenliği görsün..

Hakikat cenginde meydana girmek,
Hasım suvalına denk cevap vermek,
Fuzûli, Hakkı, Mir Hamzayı görmek,
Olmak isteyenler Şenliği görsün..

Âbı Kövser akar Cennet bağında,
Oturmuş melekler solü sağında,
Zimistan gülünü şita çağında,
Dermek isteyenler Şenliği görsün..

Şenlik birdir, aşk ehlinin rehberi,
Okudu mecliste Kasım yadgeri,
Kaftan Kafa, ziri zeminden beri,
Görmek isteyenler Şenliği görsün..

Ali'yem söyleyem nişanbe nişan,
Ölkemize geldi bir kaç aşkan,
Hakikat meydana olmaz bu zaman
Kurmak isteyenler Şenliği görsün..

-- KOŞMA --

Bir saçı Leylâya meftun olalı,
Gece, gündüz o yar müptelâsıyım.
Sevda bu başıma geldi geleli,
Aşka nöker oldum, gam kölesiyim.

Bana derler, sen olmuşsun evsana,
Bilmezler aşk odu kâr etmiş cana,
Yedi yıl sahrada seyri mekâna,
Meçnun tek bu derdin divanasıyım.

Bu bir hayal başta düşünür, yazar,
Gönül cevân eder, dünyayı gezer,
Kimse yar şehrine etmemiş nazar,
Ben bu hayalların eşkiyasıyım.

MAHZUNİ bu deritten olmaz bir âbat,
Aşıklık bazı şad, bazı da berbat,
Aşk ocağı yanar, olur harabat,
Yar yolunda yanan pervanasıyım

Ardahanlı Mahzuni

— SEMAYİ —

Küçükten yığının sözden	Dite minnetmi çekerim
Kanlıyaş tökerim gözden	Sele minnetmi çekerim
Sevmem rakibi nadandır	Altun bilmeğe madendir
Rızkı veren Yaradandır	Kula minnetmi çekerim
Bir aşkın honnı doyarım	Gizli sırları duyarım
Karadan ağdan geyerim	Ala minnetmi çekerim
Yaradanın benim ganı	Elbet mahzun etmez beni
Kokladım bâdi reyhani	Güle minnetmi çekerim
MÜDAM kendi özü bilir	Hak yazdığı yazı bilir
Bizim nasip bizi bulur	Pula minnetmi çekerim

Poshov'lu Müdamı

Kars İlinin bütün özelliklerini ve varlıklarını tanıtacak olan ((DOĞUŞ)) a abone olunuz.

Ü L K Ü' m ü z ü sağlayıp, kökleştirecek ve
KARS' her özelliğini (Şairlerini, Aşıklarını, Kahramanlarını, Büyüklerini Halkiyatını, Zenginliğini, Güzelliğini, rini, v.s.) tanıtacak her yazıyı ((DOĞUŞ)) a gönderiniz.

Adres: Kars Halkevi Doğuş

Çıldır Aşık Şenliğin
«Sevdakâr» adlı hikâyesi
si kitap halinde basılmıştır.

İstiklâlî Millî
CADDESİNDE A L İ
Kazaklıdan alınabilir.

Sayısı : 10 Kuruş

Yıllık Abonesi : 120 Kuruş

Kars İl Basımevi